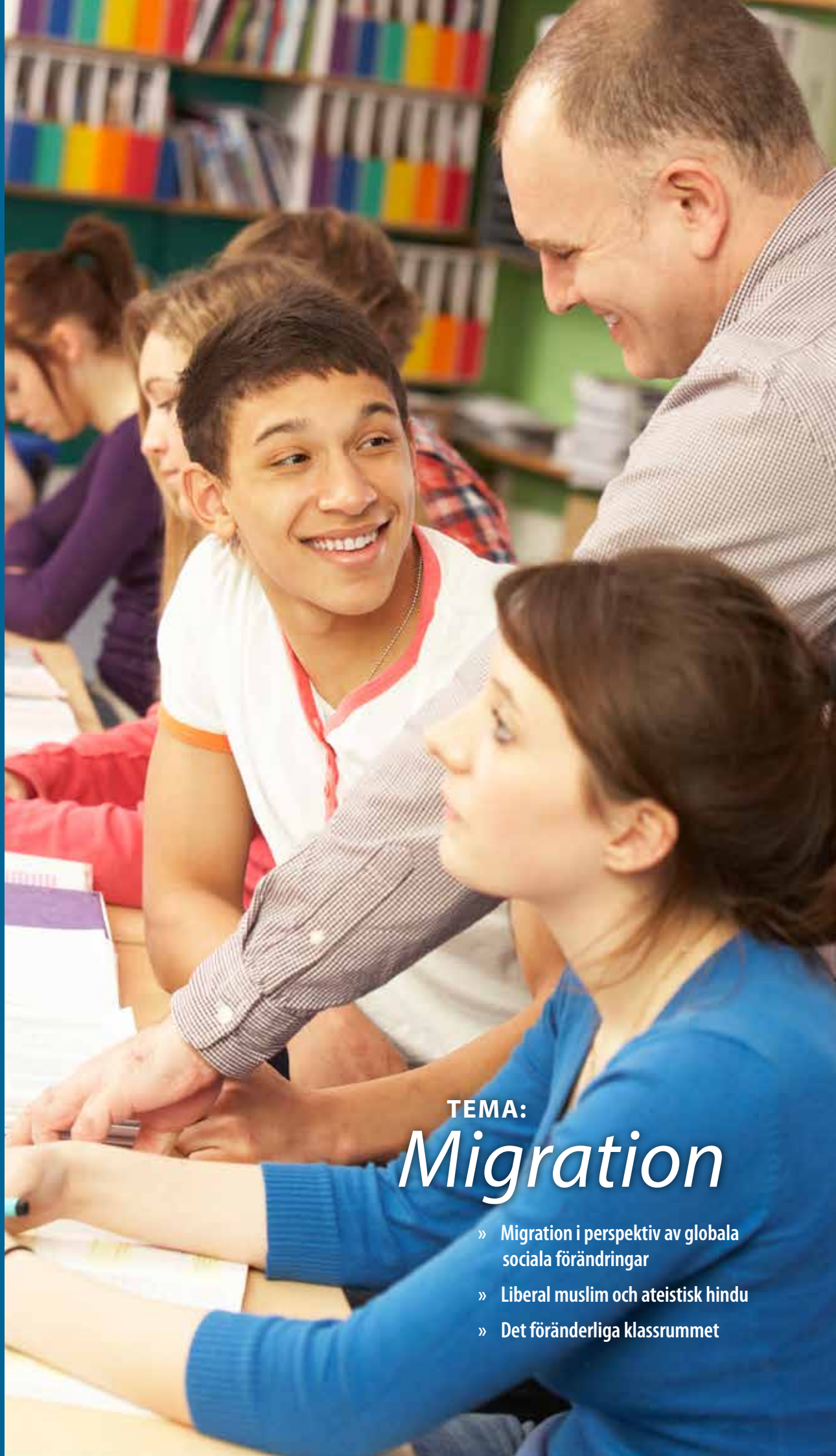

Religion & Livsfrågor

NR 2 • 2016
MIGRATION

UTGES AV FÖRENINGEN LÄRARE I RELIGIONSKUNSKAP

TEMA:

Migration

- » Migration i perspektiv av globala sociala förändringar
- » Liberal muslim och ateistisk hindu
- » Det föränderliga klassrummet

Tv- och dataspel som tar upp livsfrågor

”**ATT DISKUTERA LIVSFRÅGOR** med unga är spännande och berikande. Ofta är det dessutom något som både engagerar och intresserar ungdomar. I Lgr11 för åk 4–6 och 7–9 står dock att undervisningen ska behandla hur livsfrågor skildras i olika sammanhang, och specifikt i populärkultur. Vi är nog många lärare som brottats med hur vi ska utveckla och bedöma elevernas förmåga att resonera kring *skildringar* av livsfrågor i olika sammanhang. För mig som undervisar i svenska blir det därför lätt så att jag utgår från skönlitteratur och ibland från film. Någon enstaka gång även utifrån en serie, en blogg eller ett tv-program. För många unga idag är skönlitteratur inte den form av populärkultur som ligger dem närmast, trots det blir litteraturen oftast min utgångspunkt. Diskussionerna blir bra, men det skulle vara roligt att hitta mer elevnära kulturuttryck.

Vid vårt årsmöte i mars föreläste Torbjörn Svensson, doktorand inom informationsteknologi-sociotekniska system vid Högskolan i Skövde, om dataspel och ungas livsfrågor. Han visade på spel med andra syften än att bara underhålla, främst då spel som ska väcka tankar om hur vi lever våra liv, behandlar andra och kan utvecklas som människor. De spel han berättade om tog bland annat upp död, sorg och förlåtelse. Död är ett mycket vanligt tema i tv- och dataspel, men de spel Torbjörn visade handlade inte i första hand om att döda eller att undvika att bli dödad, utan om krigs konsekvenser för civila och om sorg. I ”This War of Mine” är den som spelar en civil person drabbad av krig. Uppgiften blir att genom sina val skydda sig och överleva, vilket visar sig vara betydligt svårare än i traditionella krigsspel. ”Grief” är ett

projektspel från Skövde och behandlar olika stadier av sorg. Även spelet ”That Dragon” handlar om sorg, den sorg som drabbar ett föräldrapar då de får reda på att deras lilla son har cancer. Flera av dessa spel är nog inte lämpliga för yngre barn, men det kan nog ”Monument Valley” vara. I spelet får vi följa Ida på jakt efter förlåtelse. Spelet uppmanar genom sin grafiska design dessutom till perspektivbyten, till att se världen på ett nytt sätt.

De spel Torbjörn presenterade i sin föreläsning, är inte de spel ungdomar vanligtvis spelar. Att låta eleverna spela t.ex. Grief och sedan resonera kring hur sorg efter någon som dött skildras jämfört med den avsaknad av sorgeskildring som finns i spel som World of Warcraft och Grand Theft Auto, kan kanske öka engagemanget. På vår hemsida www.flr.se kan du ta del av Torbjörns föreläsningssanteckningar och länkar till de spel han tog upp.

Föreläsningen var inspirerande och gav mig idéer kring hur jag skulle kunna utveckla min undervisning om livsfrågor. Inte så att jag kommer att sluta med skönlitteratur som utgångspunkt, men jag kan variera mig. Det är inte så dumt att ibland lämna sin trygghetszon, särskilt inte om det innebär att jag då låter eleverna stanna i sin.

ANNA LINDSTAM

Du har väl inte glömt att betala din årsavgift?

Skribenterna i detta nummer

Kerstin von Brömssen är professor i utbildningsvetenskap vid Högskolan Väst i Trollhättan. Hennes forskning fokuserar elevers röster och positioneringar i relation till religion, kön och etnicitet, undervisning och lärande i religionskunskaps- och SO-undervisning och i ett bredare perspektiv fler/interkulturell utbildning.

Karin Kittelmann Flensner är redaktör för *Religion & Livsfrågor*, gymnasielärare i religionskunskap och lektor i utbildningsvetenskap vid Högskolan Väst samt Göteborgs Universitet. Hon disputerade 2015 med avhandlingen *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*.

Signild Risenfors är lektor i pedagogik på Högskolan Väst i Trollhättan. Hennes forskning rör undervisning, lärande och didaktik inom ramen för ämnena svenska, svenska som andraspråk och religionskunskap, men forskningsintresset riktas även mot barn- och ungdomsvetenskap med fokus på identitetsformande, livstolkning, språk och religion.

INNEHÅLL

- 2 **Tankar från styrelsen**
Anna Lindstam
- 2 **Skribentpresentationer**
- 4 **Migration**
Kerstin von Brömssen
Karin Kittelmann Flensner
- 6 **Migration i perspektiv av globala sociala förändringar**
Kerstin von Brömssen
- 9 **Liberal muslim och ateistisk hindu**
Signild Risenfors
- 11 **Det föränderliga klassrummet**
Karin Kittelmann Flensner
- 12 **Bokrecension**
Ola Björlin

MEDVERKANDE

Karin Kittelmann Flensner

Redaktör för *Religion & Livsfrågor*
Lektor i utbildningsvetenskap
Högskolan Väst och Göteborgs universitet
karin.kittelmann.flensner@lr.gu.se

Anna Lindstam

Ämneslärare
Näsbyarksskolan, Täby
anna.lindstam@taby.se

Kerstin von Brömssen

Professor i utbildningsvetenskap
Högskolan Väst
kerstin.von-bromssen@hv.se

Signild Risenfors

Lektor i pedagogik
Högskolan Väst och Göteborgs universitet
signild.risenfors@hv.se

Ola Björlin

Lärare i religionskunskap och filosofi,
lärarutbildare, läroboksförfattare och
ledamot av FLR:s styrelse
ola.bj@telia.com

Religion & Livsfrågor

Utges av Föreningen
Lärare i Religionskunskap
Årgång 49. ISSN: 0347-2159

Redaktör Karin Kittelmann Flensner

Temareaktörer Kerstin von Brömssen,
Karin Kittelmann Flensner

Ansvarig utgivare Annika Lindskog

Redaktionens adress

Kerstin Kittelmann Flensner
Högskolan Väst, Gustava Melins gata 2,
461 86 Trollhättan

Annonser

Gunnar Iselau, Karlskronavägen 6D,
121 52 Johanneshov, tel 08-644 17 21
annonsred@flr.se

Prenumeration & distribution

Nils-Åke Tidman
Timotejgängen 3, 417 76 Göteborg
tel 031-26 56 96
nils-ake.tidman@educ.goteborg.se

Föreningen lärare i religionskunskap (FLR)

Ordförande Annika Lindskog
Nyebröstigen 58, 443 30 Lerum
tel 0701-474 446
0302-122 24

Vice ordförande Christina Osbeck
Haga Östergata 21, 413 01 Göteborg
tel 070-388 11 38

Sekreterare Anna Lindstam
Renvägen 1, 187 35 Täby
tel 08-75 87 983

Skattmästare Nils-Åke Tidman
Timotejgängen 3, 416 76 Göteborg
tel 031-26 56 96

Registrator Ingemar Lundström
Leires väg 84, 443 51 Lerum
tel 0302-157 52

Ledamöter

Ola Björlin, Narvavägen 9,
724 68 Västerås, tel 021-13 15 38

Olof Franck, Karl Johansgatan 47 G,
414 55 Göteborg, tel 076-295 88 76

Ulf Jämterud, Bragevägen 26,
194 63 Upplands Väsby, tel 08-760 77 65

Bodil Liljefors-Persson
Ö. Bernadottesgatan 82
216 17 Limhamn, tel 040-16 28 86

Ingemar Lundström
Leires väg 84, 443 51 Lerum
tel 0302-157 52

Tobias Johansson
Thorburnsgatan 1, 412 64 Göteborg,
0709-92 16 19

Zaid Lundberg, Föreningsgatan 18B,
211 44 Malmö, 070-418 59 16

Årsbok

Redaktörer: Bodil Liljefors-Persson,
Nils-Åke Tidman.
ISSN: 0348-8918

Medlemskap

Medlem blir man enklast genom att
anmäla till skattmästaren. Adress ovan.

För medlemsavgiften (250 kr) erhåller
man årsbok och tidskriften (4 nr/år).

För pensionärer är avgiften 200 kr.
För studerande är avgiften 100 kr.

FLR PlusGiro 15 69 53-2

Hemsida www.flr.se

Formgivning

Cia Björk, PCG Malmö

Tryck

ÅkessonBerg, Emmaboda

Omslag: Colourbox

KERSTIN VON BRÖMSEN
& KARIN KITTELMANN FLENSNER

TEMA

Migration

Det här numret har temat Migration och berör en företeelse som varit på agendan så gott som varje nyhetssändning det senaste året och som påverkar miljontals människor både innanför och utanför Sveriges gränser. Kriserna i vår omvärld har fört med sig stora migrationsströmmar vilket präglar många lärares arbete i klassrummet på olika sätt. Vi vill i det här numret lyfta några olika perspektiv på migration och vad det kan innebära för religionskunskapsundervisningen.

VAD ÄR EGENTLIGEN MIGRATION och hur kan det förstås? Människor har i alla tider rört sig geografiskt och i Kerstin von Brömssens artikel presenteras trender i aktuell migrationsforskning – ses migration som ett problem som politiken måste ”lösa” eller ses migration som en självklar del av samhällsutvecklingen och även som en resurs? Frågor om migration är nära sammanlänkade med integration och mångkulturalitet men också med identitet. Den ökade rörligheten innebär att människor reser mer, flyttar mer och i högre utsträckning skapar nya familjeband med människor från olika geografiska delar av världen. Av Sveriges befolkning är en femtedel av befolkningen i åldern 25–64 år födda utomlands (SCB, 2014). Andelen som har en eller två föräldrar, en hustru eller man, en svärdotter eller svärson,

svärmor eller svärfar, svägerska eller svåger som är födda på någon geografisk plats utanför Sveriges gränser är avsevärt mycket högre. Sverige är i denna bemärkelse ett mångkulturellt land och i Signild Risenfors artikel ”Liberal muslim och ateistisk hindu” får vi möta två svenska gymnasieelever som beskriver sig som globala medborgare och som berättar om sina erfarenheter av religion, tro och tradition i relation till familj och skola.

HUR KAN RELIGIONSKUNSKAPSLÄRARE som arbetar på skolor som på kort tid fått ta emot många nyanlända uppleva denna situation? I artikeln ”Det föränderliga klassrummet” möter vi två högstadielärare, Eva-Lena Holm och Jerry Karlsson som resonerar om hur de upplever att deras undervisning i

religionskunskap påverkas av det senaste årets migrationsvåg. En slutsats i deras resonemang är att lärare alltid måste möta de elever man har oavsett vilket geografiskt ursprung eller svenskspråklig förmåga de har och anpassa undervisningen utifrån detta för att alla elever ska nå målet, det är det som är lärarens uppdrag.

Det finns olika modeller för inkludering av nyanlända i olika kommuner. En vanlig modell är att efter en kortare tid i en "mottagningskola" där kartläggning av elevernas kunskaper sker sedan kommer till en förberedelseklass där elever går för att lära sig svenska och succesivt deltar i fler och fler ämnen i "vanliga" klasser. En annan modell är direktintegrering där eleverna lär sig svenska parallellt med att de deltar i undervisningen i sin ordinarie klass. Här har studiehandledare på modersmålet en nyckelroll, men till-

gången på studiehandledare varierar stort mellan skolor över landet (Bunar, 2015). Skolverket understryker betydelsen av att arbeta språkstödande i alla ämnen men lärare behöver verktyg och stöttning i detta arbete. Här är behovet av fortbildning och kollegialt lärande där lärare lär av varandra stort.

I religionskunskap förekommer en stor mängd begrepp och de förmågor som ämnet enligt kursplanen/ämnesplanen ska utveckla handlar om att tolka, analysera, reflektera och resonera. Många av de nyanlända eleverna kommer från en skola som har en annorlunda skolkod som kanske mer uppmuntrar att lyssna och att upprepa. Här har lärare en viktig uppgift i att vara tydliga och förklara vad man förväntar sig av eleverna i olika ämnen. Inte minst viktigt är att visa konkreta exempel på t.ex. vad ett resonemang i religionskunskap kan vara och vad som gör att resonemanget uppfattas som underbyggt och välutvecklat eller hur man kan beskriva orsaker och orsakssamband och vilka centrala begrepp och bindeord man kan använda i resonemangens olika led.

Slutligen vill jag (Karin) dela med mig av en ögonblicksbild under min utbildning till lärare på 90-talet då jag hade praktik (ja, det hette så då) i en introduktionsklass på gymnasiet. Jag skulle undervisa i samhällskunskap om begreppen demokrati och diktatur. Jag var förberedd till tänderna med olika demokratidefinitioner och statsvetenskapliga modeller. Efter en kort stund insåg jag att dessa elever visste betydligt mer än jag om både demokrati, konsekvenser av brist på demokrati och olika uttryck för diktatur – det var därför de hade migrerat och satt i detta klassrum. Denna händelse har jag burit med mig in i mitt lärararbete.

Därför vill vi påminna om det självklara: Nyanlända elever har erfarenheter, kunskaper och kognitiva förmågor, däremot har inte alla erövat det svenska språket och de kulturella koderna än.

REFERENSER:

- Bunar, N. (red.) (2015). *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Skolverket (2016) *Undervisa nyanlända elever*. Online 160331. <http://www.skolverket.se/skolutveckling/lanande/nyanlandas-larande/undervisa-nyanlandaelever-1.237660>
- Statistiska centralbyrån, SCB (2014) *Tre miljoner fler bor i Sverige år 2060*. Online 160331. http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningsframskrivningar/Befolkningsframskrivningar/14498/14505/Behallare-for-Press/389899/

Migration

I PERSPEKTIV AV

globala sociala förändringar

Människor har förflyttat sig, så långt tillbaka som vi känner historien, ja, ända sedan Homo sapiens utvandrade från Afrika för omkring 100 000 år sedan. Vi påminns numera allt oftare om frågor avseende migration, integration, inkludering och exkludering. Vem eller vilka har rätt att vara "här", det vill säga på en viss plats inom ett visst territorium? Vem hör egentligen till?

MIGRATIONENS TIDEVARV OCH GLOBALISERINGENS TIDEVARV

I det numera klassiska arbetet *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World* skriver forskarna Stephen Castles, Hein De Haas och Mark Miller att "migration and the resulting ethnic and racial diversity are amongst the most emotive subjects in contemporary societies" (Castles, De Haas & Miller 2014: 1). Och så erfår vi ju att det är. Vi har till och med ett parti i riksdagen vars mest profilerade fråga är att diskutera invandring och allt fler högerextrema partier i Europa har också denna tematik på sina agendor. Diskussionen om migration rör idag inte enbart individer som är migranter från platser utanför, utan också inom Europa, som till exempel romerna. Det är nog så som Dahlstedt och Nergaard påpekar, att begrepp som migration (och etnicitet) är "begrepp som på olika sätt speglar Europas förändrade roll i globaliseringens tidevarv" (2013: 15). Inte minst efter järnridåns fall har världens ekonomiska och politiska villkor förändrats med bland annat ökande migrationsströmmar som följd. Som exempel kan nämnas att från 1989 och tre år framåt fick Israel ett inflöde av migranter från tidigare Sovjetunionen som uppgick till 10% av Israels befolkning och internt i Kina sker sannolikt för närvarande den största befolkningsomförflyttningen som skett i historien (Dustman 2015).

NÅGRA TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

När det gäller forskning om migration och migrationsprocesser finns inte en övergripande teori, utan forskningen är med naturlighet mångvetenskaplig och mycket omfattande. En kritik som har riktats mot flertalet forskares utgångspunkter

är att migration vanligen ses som ett "problem" som kan "fixas" till med olika internationella och nationella regelverk. I stället bör migrationsprocesser betraktas som en naturlig del av de generella sociala omvandlingar som äger rum av nutida starkt sammankopplade och föränderliga samhällen (Castles 2010: 1566). Utifrån ett annat forskningsperspektiv argumenteras för att begreppet migration helt sonika bör överges i den postmoderna och "flytande" världen som nu föreligger. Genom gränsöverskridande handel, teknologier och kulturer är det helt normalt för människor att korsa nationella gränser (Urry: 2007). Det här är förmodligen en kraftigt överdriven beskrivning av världen. Det ser vi idag när till och med Europas gränser mellan olika nationer stängs. Det föreligger emellertid några mer generella utgångspunkter vid studier av migrationsprocesser som är värda att belysa. Det poängteras att migration bör betraktas som en lång och utdragen process som berör den individ/de individer som migrerar över mycket lång tid och som kan beröra flera generationer (även efter döden, tänk bara på var man önskar begravas). Att migrera är för många en lång och komplicerad rörelse i tid och rum och en både fysisk och psykisk "resa" mellan olika kulturer, samhälleliga socioekonomiska och politiska system.

Sedan slutet av 1980-talet har forskningen i denna anda allt mer kommit att förstå migration som en process som pågår "hela tiden" och därför används begrepp som transnationalism och diaspora för att beskriva just detta. Ett "diasporiskt medvetande" kan vara en konsekvens av en sådan process och beskrivs som av en dubbel natur. Det kan bestå av ett negativt medvetande genom erfarenheter av diskriminering och exkludering, och positivt genom identifiering

Att migrera är för många en lång och komplicerad rörelse i tid och rum och en både fysisk och psykisk "resa" mellan olika kulturer, samhällsliga socioekonomiska och politiska system. ”

NÅGRA AKTUELLA GLOBALA TRENDER INOM MIGRATION

Forskare identifierar i sitt arbete ett antal globala trender som präglar internationell migration för närvarande (Castles, De Haas & Miller 2014). Det sker en ökning vad gäller antalet ursprungsländer och destinationer för migration, liksom en betydande ökning av antalet personer som migrerar både till och från samma region. Det är vidare inte enbart en typ av migration som till exempel antingen arbetskraftsmigration, flyktmigration eller migration för permanent bosättning, utan flera typer av migration samtidigt, vilket komplicerar

nationell och internationell juridik och politik. Castles, De Haas & Miller (2014) visar även att migration blivit alltmer feminiserad, ofta i samband med människohandel. Dessutom berörs allt fler barn av migration, både genom familjemigration, men också som ensamman, vilket påverkar barn- och ungdomen på ett avgörande sätt (Bak & von Brömmsen 2013).

Slutligen, migration har blivit en avsevärd mer politiserad fråga som påverkar det mesta; inrikespolitik, bilaterala och regionala relationer, nationell säkerhet och politik i alla stater världen över (Castles, De Haas & Miller 2014).

REFERENSER:

- Bak, M. & von Brömmsen, K. (2013) *Barndom & migration*. Umeå: Boréa.
- Bauman, Z. (1998) *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity.
- Castles, S. (2010) Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36:10, 1565–1586.
- Castles, S., De Haas, H. & Miller, M. J. (2014) *The Age of Migration*. International Population Movements in the Modern World. 5:e rev. uppl. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dahlstedt, M. & Nergaard, A. (red.), (2013) *Migrationens och etnicitetens epok. Kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier*. Stockholm: Liber.
- Dustman, C. (2015) *Migration, Economic Change, Social Challenge*. Oxford: Oxford Scholarship Online.
- Vertovec, S. (1997) Three Meanings of "Diaspora," Exemplified among South Asian Religions. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Volume 6, Number 3, s. 277–299.

KURS: MOTVERKA RASISM OCH FRÄMLINGSFIENLIGHET I FÖRSKOLAN OCH SKOLAN

Arbetet mot rasism i skolan och förskolan behöver vara långsiktigt och engagera hela skolan. Därför erbjuder vi nu en verksamhetsnära kurs på **nio lärosäten** som riktar sig till olika yrkesgrupper inom skolan och förskolan. Kursen fokuserar på främjande arbete och varvar pedagogisk praktik med kunskap om rasism i historien och idag.

Anmälan av tre–sex deltagare görs av rektor eller förskolechef senast den **16 maj 2016**.

I samarbete med: *Skolverket*

PODCAST: PRATA RASISM

Var kommer fördomar från? Sitter rasism i en människas huvud eller i samhällets strukturer? I vår podcast Prata rasism hör du fem forskares olika och ibland motstridiga perspektiv. Bredda din kunskap och utmana vad du tror dig veta. För ju mer vi vet om rasism, desto bättre blir vi på att prata om den.

Du hittar podden på levandehistoria.se eller genom att söka efter Prata rasism i de flesta appar för poddlyssning.

Heltäckande inom religionskunskap!

Utkommer i juni 2016

Jobba med: Religion – Religionskunskap 50 poäng

Jobba med: Religion är ett nytt läromedel för kursen Religionskunskap 1, passar även för yrkesprogram.

I **Jobba med: Religion** hittar du bland annat:

- Inledande kapitel som förklarar begrepp och beskriver hur man kan jobba med analys, argumentation samt kritisk granskning av källor och information.
- Fakta i fem block, där varje block är indelat i överskådliga kapitel med tydliga korta textavsnitt. Tankekartor, modeller och bilder stöder och utvecklar texten.
- Två temakapitel, Globalisering och Mångfald, som ger möjlighet till tematisk fördjupning.
- Ett stort antal frågor och uppgifter som handlar om att återge, analysera och använda kunskaperna. Resursmaterial som ytterligare komplement i arbetet med uppgifterna.
- Bedömningsmatris som är direkt kopplad till kursplanens innehåll och kunskapskrav.

PRIO Religion för högstadiet är ett heltäckande läromedel enligt Lgr 11

I **PRIO Religion** får dina elever möta engagerande texter som inbjuder till att lära mer. I boken finns även rikligt med bilder och grafik som förtydligar och förklarar. Upplägget i **PRIO** är tydligt och materialet vägleder dina elever i arbetet med att förbättra förmågorna och att nå kunskapskraven.

PRIO Religion har allt och lite till!

Under samma himmel – Religionskunskap för gymnasieskolan

Under samma himmel är en lärobok som tar avstamp i människors gemensamma livsvillkor och visar på mångfalden av uttryck för mening och tillhörighet. Boken spänner över kurs 1 och 2 i Religionskunskap och kan även användas inom ämnesfördjupning.

På bokens webbsida finns uppgifter, länkar och annat användbart material. www.undersammahimmel.se

Liberal muslim & ateistisk hindu

När Bella, som presenterar sig som liberal muslim, och Neeraj, som betecknar sig som ateistisk hindu, berättar om sig själva i relation till religion, tro och tradition framträder två aktiva artonåringar som reflekterar över sin flerkulturella bakgrund i relation till filosofi och livsåskådning.

BELLA BERÄTTAR ATT HENNES familj tidigt flyttade från ett "ghettoområde" till en villastadsdel, där hon under hela sin uppväxt utgjorde "ett exotiskt inslag som utlänning". Jämt fick jag höra "Vår lilla turk i klassen" säger hon, och skrattar lite uppgivet. Det problematiska är inte skämtet i sig, utan den ensidiga bilden av antingen förtryckt muslimsk flicka eller potentiell självmordsbombare. En dag bestämde sig Bella för att göra upp med denna bild på egen hand:

– När klasskompisarna sa "Nu kommer självmordsbombaren" tänkte jag att jag går väl in i den rollen då, så när dom tog med en självmordsbombare i vårt rollspel och frågade om någon ville vara det så jag räckte upp handen och erbjöd mig. Så skämtade en kille i vår klass om att jag har kort stubin och då skrev jag: "KORT STUBIN" på min T-shirt och så gick jag upp på scenen och visade upp mig som sådan i rollspelet. Så fick jag slut på det tramset.

Ordet mission gillar hon inte, utan vill snarare tala om religionsdialog på lika villkor.

BELLA ÄR ANGELÄGEN om att rätta till missförstånd kring islam och undanröja fördomar med rationella argument. Hon suckar när hon berättar att den vanligaste frågan hon brukar få som muslim är om hon ska bli bortgift och är därför mån om att framställa sin tro som förnuftig och rationell:

– Griskött äter man inte för att grisen är ett smutsigt djur som äter allting. Om man äter ett djur som äter allt blir man ju allätare själv också, och vad är skillnaden mellan en människa och ett djur då? Ja, det framkommer även i Aristoteles. Om man gör som ett djur då blir man också klassad som djur.

Som muslim måste man inte sitta och läsa Hadither hela dagen menar Bella, som istället har fullt upp med skola och föreningsliv. Skola och utbildning måste komma i första hand. Det är viktigt att möta olika människors erfarenheter och låta sig utmanas av olika traditioner, filosofier, politiska åskådningar och religioner. Var och en väljer på vilket sätt man vill följa Koranen menar Bella och hänvisar till sura 77 där det står att en människas tro aldrig kan jämföras med någon annans. Var och en får ta ansvar för sitt liv. Ordet mission gillar hon inte, utan vill snarare tala om religionsdialog på lika villkor.

NEERAJ HAR VUXIT UPP i en hinduisk familj men presenterar sig som ateist. I likhet med Bella poängterar han sin fria uppfostran och understryker sina egna val.

– En enda religion skulle inte passa mig, lika lite som att välja ett politiskt parti. Det finns inget parti som passar in riktigt på mig så jag ser mig själv som att jag behöver uppfylla mig själv. Istället för att leva upp till en religion som ställer krav på mig så ställer jag de krav på mig själv som jag känner mig bekväm med.

När det gäller religion menar Neeraj att han kan bejaka myllret av gudar och kult i sitt indiska arv, till och med altaret i hemmet där hans pappa offerar ibland, men vill trosmässigt definiera sig som ateistisk hindu. ”Det är den hinduiska

ateismen jag känner till”, menar Neeraj. Någon annan ateism har han inte behövt ta ställning till ännu, menar han.

Neerajs föräldrar har, trots altaret därhemma, ”gett upp sin indiska kultur” för en svensk. Familjen firar jul och påsk med både julgran och påskägg, och fester i sig uppskattar han; det ger en dimension i livet som han inte vill vara utan. På ett filosofiskt och moraliskt plan är det skönt med kristendomen som han inte ”varit tvungen att göra upp med” på samma sätt som med hinduismen, men Neeraj är tacksam över båda religionerna och inte minst sin liberala uppfostran som tillåtit honom att välja bort ”det övernaturliga” och samtidigt kunna ta del av olika traditioner. Det är detta integration handlar om, menar han.

Även om Bella och Neeraj tagit helt olika ställning trosmässigt poängterar båda sin ”liberala uppfostran”. Men medan Bella, med utgångspunkt i valfriheten, konstituerar sig som troende muslim tar Neeraj utifrån samma utgångspunkt avstånd från sin familjs hinduiska traditioner. Båda har släktingar i olika delar av världen och känner sig lyckligt lottade över en gränsöverskridande uppväxt. Man har tidigt fått möjlighet att reflektera över identitetsfrågor och var man står trosmässigt, menar de. Båda beskriver sig som globala medborgare och tonar ner etnicitet och nationalitet till förmån för filosofi, religion och livsåskådning som de menar har tillfört dimensioner i livet på ett både intellektuellt och känslomässigt plan. De känner sig privilegierade genom att vara uppvuxna i ”bra områden” även om de till viss del känt sig utanför och uppfattats som lite annorlunda. Religion är något båda genom sin uppfostran tvingats förhålla sig till, och som utvecklat dem tankemässigt. ”Fundamentalismen är vår värsta fiende” säger båda två. Även om Bella och Neeraj talar om sig själva som globala medborgare framträder i samtalen en bild av svenskhet med valfrihet och kritiskt tänkande i centrum, men det är också ungdomar som Bella och Neeraj med en rik uppsättning av erfarenheter kring religion, tro och tradition som har möjligheter att göra aktiva val.

REFERENSER

- N. Lesko & S. Talburt (eds.) (2012) *Keywords in Youth Studies. Tracing affects, movements, knowledges*. New York/London: Routledge.
- M. Lindgren, L. Bernhard & T. Fürth (2005) *The MeWe Generation. What business and politics must know about the new generation*. Stockholm: Bookhouse publishing.
- M. Ojala (2008) ”Ungdomar mår bra trots oro för miljön”, i *Lärarnas tidning*, www.lararnasnyheter.se.
- Risenfors, S. (2011). *Gymnasieungdomars livstolkande*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2012. Göteborg.

Det föränderliga klassrummet

Religionskunskapsundervisning i den mångkulturella samtiden

VI MÖTS EN SOLIG VÅRVINTEREFTERMIDDAG i Vänersborg, en kommun med drygt 35 000 invånare tio mil norr om Göteborg. I kommunen ligger ett av de största asylboendena i landet och många som fått uppehållstillstånd har bosatt sig i kommunen då det blivit en plats där man känner till omgivningarna och man etablerat kontaktnät och börjat bygga upp sitt nya liv i Sverige. Liksom i många andra svenska kommuner har skolorna på kort tid fått ta emot många nyanlända elever, och denna eftermiddag, mellan sista lektionen och kvällens utvecklingssamtal, träffas högstadielärarna Eva-Lena Holm och Jerry Karlsson och undertecknad för att samtala om hur denna situation påverkar religionskunskapsundervisningen. Eva-Lena och Jerry arbetar som religionskunskapslärare på olika högstadieskolor, men strukturen för att integrera nyanlända elever ser liknande ut med kartläggning och undervisning i förberedelseklass för att succesivt slussa ut eleverna i de ordinarie högstadielärsklasserna.

Eva-Lena Holm

Jerry Karlsson

ATT SKOLAN PÅ GANSKA KORT TID TAGIT EMOT MÅNGA NYANLÄNDA ELEVER – PÅVERKAR DET ER UNDERVISNING I RELIGIONSKUNSKAP? HUR?

Eva-Lena menar att det på många sätt blivit intressantare och roligare att vara lärare när samhället förändras och blir mer mångkulturellt, men också svårare. ”Det går inte att luta sig tillbaka och göra såsom man alltid har gjort, man får verkligen tänka till. När många elever har olika bakgrunder kan jag ibland känna att det är svårt att undervisa om världsreligionerna på ett överblickbart sätt eftersom det är så uppenbart att det inom varje religiös tradition existerar så många olika traditioner och tolkningar, men det tycker jag att jag börjar bli bättre på att belysa i klassrummet”.

Jerry lyfter arbetet med språk och begrepp: ”En konkret förändring är att vi arbetar mycket mer aktivt med språk och begrepp för att fånga upp elever som inte har svenska som modersmål, vi ska ju jobba med språket i alla ämnen. Men det här ligger ju i läraryrkets natur – när samhället förändras måste vi som professionella lärare förhålla oss till detta och anpassa vår undervisning till de elever vi har, så på det sättet är det ingen förändring. Har du en klass med 8–9 nyanlända som är jättehungriga på kunskap, men som kanske har vissa

svårigheter så kan man inte dra iväg för fort. Det påverkar ju också vilka diskussioner man kan föra. Det kan vara svårt att diskutera livsfrågor innan man har orden, samtidigt så lär de ju sig genom att delta i diskussioner och använda nya ord och begrepp på nya sätt. Jag tror att vi håller på att bli duktigare på att jobba med begrepp, och detta är ju något som alla elever, oavsett vilket modersmål man talar, har nytta av. Det går förvånansvärt fort för många elever”.

Både Eva-Lena och Jerry framhåller diskussioner om livsfrågor, identitet, etik och värdefrågor som centrala delar av religionskunskapsundervisningen och att religionskunskapsklassrummet kan vara ett forum för att diskutera frågor som rör demokrati, jämställdhet och hur vi ska leva tillsammans i samhället med olika bakgrunder och uppfattningar. Ibland uppstår konflikter och religion kan vara ett laddat ämne och föremål för olika tolkningar. Lärarens roll i dessa diskussioner är viktig, både för att bidra till ett respektfullt debattklimat, till att nyansera och problematisera, men också träna eleverna i att analysera, vilket kan vara svårt, speciellt i årskurs 7. ”Man måste utmana elevernas föreställningar, undervisningen måste bidra till att de får nya perspektiv och här har religionsundervisningen en stor potential att vända och vrida på viktiga frågor”, menar Jerry.

EVA-LENA PÅPEKAR ATT en del av de nyanlända eleverna kommer från länder där skolkulturen ser annorlunda ut och en del av eleverna har inte så stor vana av att diskutera och resonera, vilket är delar av kunskapskraven i religionskunskap. ”Jag tror att det kan vara ganska nytt för en del av de här barnen att man öppnar upp för olika perspektiv på religion och att diskutera livsfrågor. Det kan skapa osäkerhet för en del och kanske till och med vara lite sårande att det finns så många uppfattningar och inga givna svar. Det är ju samma för en del av barnen som kommer från en frikyrkomiljö när de kommer till en viss ålder och börjar fundera och ifrågasätta – det kan ju vara svårt. Och att då komma till ett land där man verkligen betonar att man ska välja själv, det kan säkert vara svårt. Individualismen är så stark i Sverige”.

Religion uppfattas ju på många sätt som en privatsak i Sverige, men Eva-Lena och Jerry upplever att detta börjar

förändras, att det var tystare förut men att det börjar bli ett öppnare klimat för att prata om religion och andlighet. ”Om Justin Biber kan prata om sin tro så kan jag också göra det” menar en del av mina elever”, säger Eva-Lena. Hon funderar vidare: ”Men det kanske också är en konsekvens av invandringen, att fler elever i fler klassrum har personliga erfarenheter av olika religiösa sammanhang och traditioner – klassrummen blir mer mångkulturella och elever med olika bakgrund möts. Om det finns fler elever med olika tro, blir det lättare att säga att man är troende och därmed lättare att prata om de här frågorna. Man skulle kunna tänka sig att det skulle vara tvärt om, men det är inte min erfarenhet” fastslår Eva-Lena.

JERRY MENAR ATT BRA UNDERVISNING kan bidra till att sätta ingång tänkandet, men att många elever inte riktigt vet vad de tror vare sig de är troende eller icketroende ”Det finns ibland en stor omedvetenhet – även om man ser sig som en

del av en religiös eller ickereligiös riktning har man inte alltid gjort dessa tankar till sina egna. Och man vet inte alltid så mycket om detta. Men det gäller ju inte bara religion, eleverna har t.ex. många gånger väldigt vaga föreställningar om vad deras föräldrar har för utbildning eller jobbar med”.

Eva-Lena instämmer: ”Det ska ju finnas en öppenhet så att de vågar berätta det som de tycker är viktigt och vill berätta, men man måste ju också respektera att alla inte vill dela allt. Det är ju inte heller säkert att de funderat färdigt. Jag brukar vara noga med att säga att det viktiga inte är att komma fram till en slutsats, att det inte är säkert att den tanke de har nu är den sista, de kommer tänka och tänka om många gånger i livet”.

”Jag tror att det viktigaste är att ungdomarna vet att klassrummet är ett forum för demokrati. Vi har väldigt bra ungdomar, de är nyfikna och vill verkligen lära sig saker och förstå, det är det som är så roligt även om det är ett komplext arbete”, avslutar Jerry.

VIDARE LÄSNING

- Stehagen, Hanna (2014). *Språk i alla ämnen: handbok för kunskaps- och språkutvecklande undervisning*. 1. uppl. Stockholm: Gothia utbildning
- Gibbons, Pauline (2013). *Ljft språket, lyft tänkandet: språk och lärande*. 2., uppdaterade uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Gibbons, Pauline (2013). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkslever i klassrummet*. 3. uppl. Stockholm: Hallgren & Fallgren

Religionskunskapen i praktiken

Alla som är förtrogna med att undervisa i religionskunskap i det svenska skolsystemet vet att det finns särskilda utmaningar med en icke-konfessionell undervisning. Inte många stater har den modellen och självklart kan man se både för- och nackdelar med den. Om någon vill tränga djupare in i hur det icke-konfessionella ämnet faktiskt kan gestalta sig i praktiken finns nu en mycket intressant avhandling att ta del av. Den är skriven av Karin Kittelmann Flensner (*Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. Dep. Of Literature, History of Ideas, and Religion vid Göteborgs Universitet) och innebär en djupdykning i hur undervisningen ser ut i den samtida gymnasieskolan i Sverige.

HISTORISKT

Ett skolämne har alltid en historia och en kontext där många historiska och samtida faktorer spelar roll för hur ämnet ska gestaltas. Det har ingen given "essens" utan är i högsta grad beroende av strömningar och aktörer med inflytande över läroplansutvecklingen. På formuleringsarenan är politiska, ideologiska, pedagogiska och ekonomiska – och i vårt ämne religiösa! – intressen och aktörer delaktiga. Kittelmann Flensner gör en gedigen bakgrundsteckning till hur ämnet har utvecklats under senare tid, inte minst diskussionerna kring livsåskådningsbegreppet. Men hennes undersökning har sitt absoluta fokus på en annan arena; realiseringsarenan. Här är det religionslärarna och eleverna som är huvudaktörer inom de ramar som skolläring och lokala förutsättningar medger. Naturligtvis har religionskunskap och livssynsfrågor historiskt förmedlats av andra aktörer, nämligen som en del av

t.ex. kyrkornas pedagogiska praktik genom kateketundervisning. Den typen av trosundervisning ligger förstås helt utanför ramen för den här avhandlingen men en jämförande diskursanalys av hur den ser ut i kristna, muslimska och judiska undervisningssammanhang vore av stort intresse för att förstå särarten av skolans icke-konfessionella förmedling av traditioner och livssyn.

DISKURSER

Författaren har efter insamlingen av ett omfattande empiriskt material från deltagande observationer i tre gymnasieskolor, såväl yrkesinriktade som teoretiska program åren 2011-2012, analyserat materialet med hjälp av diskursanalys och läroplansteori. Teoretiska utgångspunkter är såväl religionsvetenskapliga som utbildningsvetenskapliga. En viktig teoretisk övertygelse är att verklighetsuppfattningen konstitueras genom talhandlingarna i klassrummet; verklighetsbilden (t.ex. hur jag uppfattar en etisk hållning inom en livsåskådning) och min "sanning" om en viss företeelse, är diskursivt konstruerad. Ämnet religionskunskap får sin praktiska utformning genom språkspelen som utspelas i den konkreta undervisningssituationen. En dominerande diskurs är den som författaren kallar "sekulariseringsdiskursen": Det är neutralt att vara icke-religiös och ateism kan ofta ses som ett normaltillstånd. Individualismen är stark; jag väljer själv vad jag ska tro på. Vetenskap ställs mot religiös tro.

En annan diskurs som Kittelmann Flensner utskiljer vid bearbetningen av materialet är det hon kallar "den andliga diskursen" – jag skulle vilja kalla den livsfrågediskursen. Här utspelas samtalen kring livsfrågorna och kring den personliga livstolkningen och där

visar sig öppenheten för en andlig, eller "spirituell" dimension större. En tredje urskiljbar diskurs ser hon i "svenskhetsdiskursen" där "vi" får spela rollen av flytande tecken för något man tillhör, en vag kulturell tillhörighet till ett land som i motsats till "främmande" kulturer och religioner kan beskrivas som "kristet" i en egen (och flytande) bemärkelse. "Vi" är sekulariserade, individualistiska och toleranta. "Belonging" men inte "believing", kanske man kunde säga.

Tveklöst tycks den typ av samtal som följer mönstret i "sekulariseringsdiskursen" inta den dominerande positionen, ett slags hegemoni som de andra är underordnade.

NÅGRA SLUTSATSER

Olika fenomen berörs i författarens diskussion kring sina resultat. Religionskunskapen i praktiken präglas, genom sin position "utanför" eller "ovanför" sitt innehåll av att ganska lite handlar om den levda religionen. Tonvikten hamnar lätt på religionens dogmer och texter. Själva den icke-konfessionella positionen, som är formuleringsarenans påbudna hållning, gynnar i klassrummets realiserande praktik en normalisering, och en normering, av ett sekulariserat synsätt, tycks hon mena. Om ämnesplanen påbjuder mål som fördjupning, ökade insikter och förståelse, så finns det en risk att den sekulariserade diskursens hegemoniska ställning till och med förstärker de problem som ämnet är satt att hantera! Religionskunskapen i skolan kan inte vara en light-version av religionsvetenskapliga studier vid universitetet. Inifrånperspektivet, den levda religionen måste få en tydligare plats för att ämnets intentioner ska kunna få bättre möjligheter att realiseras!

SKARPARE VÄRDEDISSONANSER

Den svenska samhällsformationen är inne i en snabb förändring där ökande ekonomiska-sociala skillnader och ökande skillnader i livsstil och livssyn ställer oss inför nya utmaningar, inte minst inom skolan. Religionskunskapen har haft en traditionsförmedlande

roll under snart två hundra år och frågan man ställer sig nu, inte minst när man läst Karin Kittelmann Flensners avhandling, är vilken tradition som nu förmedlas av religionskunskapen i praktiken. Vi som vill försvara ämnets icke-konfessionella karaktär i en tid av allt skarpare värdedissonanser inom

etik, livssyn och religion, har fått en hel del att fundera över genom hennes utmärkta insats för att bättre förstå ämnets situation. Författaren manar oss att ”göra det främmande familjärt och det familjära främmande”. Tag och läs, ni som har ansvar för ämnet!

OLA BJÖRLIN

THE EUROPEAN FORUM FOR TEACHERS OF RELIGIOUS EDUCATION, EFTRE

Konferens i Wien

31 augusti – 6 september 2016

”BELIEVING, BELONGING AND BEHAVING Challenges for Religious Education in the C21st.”

Huvudtalarna på konferensen är

Prof. Dr Paul Zulehner, Dr Peter Schreiner, Prof. Denise Cush och Prof. Bert Roebben

Detta är ett fantastiskt tillfälle för alla religionskunskapslärare att mötas, samtala, debattera och ha trevligt!

Onsdag 31 augusti

Välkommen och inledning
11:00 Registrering
12:00–13:30 LUNCH (för CoGREE / EFTRE 'nykomlingar' och medlemmar i CoGREE / EFTRE styrelse)
14:00–14:15 Välkommen och praktisk info
Lesley Prior och Sonja Danner
14:15–14:30 Believing, Belonging and Behaving in Vienna
14:30–15:15 Huvudföreläsning 1
Emeritus Prof. Dr. Dr. Paul M. Zulehner
Religion in modern Austrian Culture
15:15–15:45 Frågor och samtal med
Paul Zulehner
16:15–17:00 Huvudföreläsning 2
Dr Peter Schreiner
Religious Education and Education Policy in a European context
17:15–17:45 Frågor och samtal med
Peter Schreiner
19:00 Mottagning och middag
Denise Cush

Torsdag 1 september

Believing, Belonging, Behaving in Contemporary culture
09:00–09:45 Huvudföreläsning 3
Professor Denise Cush
The Changing Religious Landscape in Europe and some implications for religious education
09:45–10:15 Frågor och samtal med
Denise Cush
10:15–10:45 Information om den guidade turen i Wien – Kaffe och te
10:45–12:00 Workshops – session 1
12:00–13:30 LUNCH
14:00–17:00 Besök på Islamic Centre i Wien
17:00 Ledig tid i Wien
Bert Roebben

Fredag 2 september

Praxis
09:00–09:45 Huvudföreläsning 4
Professor Dr Hubertus (Bert) Roebben
Generating hope for Europe: on praxis and promise of tomorrow's RE professionals
09:45–10:15 Frågor och samtal med
Bert Roebben
10:15–10:45 Kaffe och te
10:45–12:00 Workshops – session 2

12:00–13:30 LUNCH
14:00–17:00 Guidad tur i Wien
Stephansdom (Cathedral)
Kunsthistorisches Museum
Jewish Museum
Buddhist Centre
Orthodox Community
Protestant Vienna
18:00 EFTRE styrelsemöte för EFTRE-medlemmar (alla är välkomna)
19:00 Konferensmiddag
David Francis

Lördag 3 september

09:10–10:15 Workshops – session 3
10:15–10:45 Kaffe och te
10:45–12:00 Workshops – session 4
12:00–12:30 Reflektioner från konferensen
Dave Francis
12:30–13:00 Konferensen avslutas

Undersök, reflektera, tolka och utveckla förmågor!

Nyhet!

Just nu!
Prisvärda
paketpriser

I Utkik Religion visar författarna hur världsreligionerna och andra livsåskådningar vuxit fram och på olika sätt varit en del av samhället. De centrala tankegångarna lyfts fram och eleverna uppmanas att göra jämförelser.

I elevwebben hittar du sammanfattningsfilmer och självriktande övningar som ger dina elever stora möjligheter att träna och repetera. I den digitala lärarhandledningen finns förslag på lektioner, uppgifter, planerings- och bedömningsstöd.

För dig som vill jobba helt digitalt finns Utkik Religion interaktiv bok med massor av smarta funktioner och nya möjligheter.

Beställ ditt gratis cirkulationsexemplar.

Kontakta Gleerups kundservice, info@gleerups.se, 040-209810, för beställning av cirkulationsexemplar, eller Inger Blomquist, inger.blomquist@gleerups.se, 040-209811, om du vill veta mer.

gleerups

I SAMARBETE MED DIG